

ABDURRAHİM KARAKOÇ’UN “İNCİTME” ve BESTAMİ YAZGAN’IN “GÜLÜ İNCİTME GÖNÜL” ŞİİRLERİNDE DEĞER AKTARIMI¹

Yunus AKTEPE-Doç. Dr. M. Abdullah ARSLAN*

Özet

Günümüzün oldukça hızlı gelişen dünyasında, insanlığın bu gelişime ahlaki yönden ayak uydurmasını ve manevi olgularını hayatta tutmasını sağlayacak olan yegane kavram değerdir. Latince “valere” kökünden türeyen değer, TDK Sözlük’te bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlanmıştır. Biz değer kavramını, “İnsanın eşref-i mahlûkat olmasının ve aklının bir sonucu olarak onu diğer yaratılmışlardan ayırıp üstün kılan, insanın fizyolojik temelden başlayarak bilişsel ve duyuşal süreçlerden geçtikten sonra manevi zirveye ulaşmasını sağlayan her türlü özellik.” şeklinde ifade ettik. Değerleri, “alt değerler, vasat değerler, üst değerler ve nihai değerler” olarak dört başlık altında sınıflandırdık. Bireyin, kazanılma sürecinde kişisel gayretinin az olduğu değerleri “alt değerler” başlığıyla nitelendirdik. Belirli bir eğitim sonucu, büyük ölçüde çevre etkisiyle kazanılan değerleri, “vasat değerler” olarak isimlendirdik. Kişinin kendi öz gayretiyle, kişilik algısına oturarak, zihin muhakemesi sonucu kazandığı değerlere de “üst değerler” dedik. En üst katmana koyduğumuz ve kişinin özünü meydana getiren, yoğun bir manevi mukayese neticesinde edinilen değerlere ise “nihai değerler” demeyi uygun gördük. Değer eğitimi, son yıllarda ülkemizde de üzerinde durulan bir alan olmuş ve değer eğitimine, ders programlarında yer verilmiştir. Değer eğitiminde özellikle okul ortamında şiir, hikaye, roman, tiyatro gibi edebi metinlerden faydalanılabilir. Biz de yaptığımız değer sınıflaması doğrultusunda, “Edebi Metinlerden Yararlanma Tekniği”ni esas alarak Abdurrahim KARAKOÇ’un “İncitme” ve Bestami YAZGAN’ın “Gülü İncitme Gönül” şiirlerini değerler eğitimi açısından karşılaştırarak değerlendirdik. Yaptığımız inceleme sonucunda her iki eserde alt değerlerden üç, vasat değerlerden on iki, üst değerlerden on iki ve nihai değerlerden yirmi bir adet olmak üzere toplam otuz sekiz değere ulaştık.

Giriş

Değer TDK Sözlük’te, “1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse 5. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey 6. Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı 7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Latince kökenli olan değer kavramı “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamına gelen

¹ Bu çalışma, IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 20-21 Ekim 2017 Kartal-İstanbul’da bildiri olarak sunulmuştur.

*Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi ABD Yüksek Lisans Öğrencisi,
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD Öğretim Üyesi.

“valere” kökünden türetilmiş ve “genellikle benimsenen, özenilen, önemsenen, üstün tutulan şey” veya “insan için önem taşıyan; insan için geçerli olan” anlamlarına gelir.

Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan, olanla olması gereken ayrımını içeren ölçü olarak ifade edebileceğimiz değer kavramı, sosyal birimlerin hemen her alanında üzerinde önemle durulan bir kavramdır. Değer aynı zamanda, felsefenin ilgi alanına giren üç sorundan birisidir. Felsefenin diğer iki alanı da varlık ve bilgidir. Felsefede kişinin; isteyen, ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şeye değer denilmektedir. Bir şeyin sahip olduğu kıymet yani niteliğe değer dediğimiz gibi; arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, bizim yanımızda önem dereceleri olan hedeflerimize de değer diyoruz (Aydın, Akyol Gürler; 2014:1-3). Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliklerdir. (Felsefe): Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şeydir. Değeri insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünü olarak tanımlayabiliriz (Ulusoy, Dilmaç; 2016: 13-16).

Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklarıdır. Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır (Yaman, 2014: 17-18). Değer ekonomi alanı için kıymeti, estetik alanı için güzelliği, ahlak alanı içinse iyiliği belirleyen ölçüdür. Soyut bir kavram olan değeri akla yakın bir tanımlama yapabilmek için literatürde ya değerlerin bireysel ve toplumsal işlevlerine yer verilerek somutlaştırma yapılmaya çalışılmış ya neyin değerli olduğu belirtilerek betimsel bir tanımlama yapılmış ya da değerler inanç, standart, tutum ve ölçüt gibi çeşitli kavramlara benzetilmiştir (Kaymakcan, Meydan; 2014:24). “Değer” sözcüğü en genel anlamda, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü; bir şeyin sahip olduğu kıymet; yüksek ve yararlı nitelik olarak tanımlanabilir. Türkçede karşılık olmayı dile getiren değmek kökünden türetilmiştir. Kelimeyi bir sıfat olarak kullanarak bir şeyin değerli yahut değersiz oluşundan söz edebildiğimiz gibi bir isim olarak kullanarak doğrudan o şeyin yüklendiği kıymeti kastedebiliriz (Zavalsız, 2014:7).

Bize göre değer, insanın eşref-i mahlûkat olmasının ve aklının bir sonucu olarak onu diğer yaratılmışlardan ayırıp üstün kılan, insanın fizyolojik temelden başlayarak bilişsel ve duyuşal süreçlerden geçtikten sonra manevi zirveye ulaşmasını sağlayan her türlü özellik, edinim veya davranışlar olarak tanımlanabilir.

Değer, sosyal hayatı sistematize ederek kişiler ve kurumlar arası ilişkileri düzenler. Kişinin benlik algısını oluşturmada ve aidiyet hissini tatmasında sahip olduğu değerler oldukça etkilidir. Değerin en önemli işlevi ise insan hayatının muhtevasına mana ve itibar katmasıdır.

Birey tarafından iyice içselleştirilen değerler bireyin gelecekte ne şekilde davranmasının beklendiğine dair bizlere yol gösterir. Zira hem bilişsel hem duyuşal yönden iyice içselleştirilen değerler bireyin davranışlarına yön veren, onların devamlılığını ve düzenliliğini sağlayan inanç veya standartlar haline dönüşmüştür. Bu değerler; öğrenme, sosyalleşme ve olgunlaşma gibi faktörlere bağlı olarak değişime açık olsalar da değişime karşı oldukça dirençlidirler. Değerlerin bu özelliği onları karakterle aynı çizgiye taşımaktadır. Bireyin ruhunda iyice kökleşip yerleşen değerler karakter özelliklerine dönüşmektedir ki, bir bütün olarak bireyin karakteri onun kökleşmiş değerlerinin bütünüdür desek yanlış olmaz

(Kaymakcan, Meydan; 2014:26). Değerlerin işlevlerinin başında bireysel ve toplumsal huzur gelir. Ahlaki değerler, bireylere olumlu hedefler göstererek olumlu davranış ve eylem imkânı verir. Dünyada görülen ahlaki bunalım, şiddet ve menfaat odaklı olaylar insanın iç dünyasında mevcut olan değer yoksunluğu ve bu yoksunluğun görünür hale gelmesidir. Birey, toplum ve insanlığın varlığı, gelişmesi değerlere ve onların gerçekleşmesine bağlıdır. İnsanları bir arada tutan etkenlerin başında sahip oldukları değerler gelir (Aydın, Akyol Gürler, 2014:4).

Ketenci (1997) çalışmasında değerleri şu şekilde sınıflandırmıştır: İnsani değerler “dil, bilgi, sanat”, toplumsal değerler “adalet, laiklik”, etik değerler “adil olmak, dürüst olmak”, milli değerler, burjuva değerleri, batılı-doğulu değerler, evrensel değerler, İslami değerler, tarihi-turistik değerler. Ülken değerleri, içkin değerler (teknik, sanat, fikir), aşkın değerler (ahlak, din) ve normatif değerler (dil, hukuk, iktisat) olarak üçe ayırmıştır. Spranger değerleri altı temel değer grubunda toplamıştır: Estetik, teorik (ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler. Güngör bu değer kategorilerinden bahsederken ahlaki değerleri de katar, bu konu ile ilgili şunları söyler, “Biz araştırmamızda klasik değer sıralamasına sadık kalarak bunlara bir de ahlaki değer boyutu ekledik.” (Akt. Ulusoy, Dilmaç; 2016: 24-34).

Değerler eğitimi alanında yapmış olduğu sınıflandırmayla dikkati çeken Rokeach(1973), dünyadaki bütün insanların toplam 36 benzer ana değere sahip olduklarını vurgulamakta, bununla beraber bu değerlerin öneminin her kişi için de aynı olma zorunluluğunun bulunmadığını belirtmektedir. Rokeach sınıflamasında bu 36 değeri 2 ana alt başlığa ayırmıştır. Birincisi amaç (gaye) değerler, ikincisi ise, amaç değerlere ulaşmak için oluşturulan vasıta/araç değerlerdir. Rokeach’ın yapmış olduğu sınıflamaya göre amaç değerler; “rahat bir hayat, heyecanlı bir hayat, başarı duygusu, barış içinde bir dünya, güzelliklerin dünyası, eşitlik, mutluluk, iç düzen, yaşlı sevgisi, ulusal güvenlik, memnuniyet, kurtuluş, özsaygı, toplumsal kabul, dostluk, bilgelik, özgürlük, aile güvenliğinden oluşmaktadır. Vasıta değerler ise; “tutku (hırs), geniş fikirlilik, kabiliyet, neşe, masumiyet, cesaret, bağımsızlık, entelektüel, mantık, sevme, itaatkâr olma, kibarlık, sorumluluk, özdenetim, yardımseverlik, affedicilik” gibi değerlerden oluşmaktadır.

Schwartz, Rokeach’ın belirlediği değerler üzerinde bazı değişiklikler yapmış, bu 18 amaç, 18 vasıta değerini 10 temel değer tipinde gruplandırmıştır. Bu değer gruplandırmalarının açıklamalarında ise toplam 57 değer verilmiştir. Bu değer grupları ve içerisindeki değerler şöyledir: 1. Güç: Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüsünü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek. 2. Başarı: Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak. 3. Hazcılık: Zevk, hayattan tat almak. 4. Uyarılım: Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak. 5. Özyönelim: Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak. 6. Evrenselcilik: Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum. 7. İyilikseverlik: Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak. 8. Geleneksellik: Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat, mahremiyet. 9. Uyma: Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek. 10. Güvenlik: Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, saygılı olmak (Akt. Güven, 2014: 21-24).

Değerler sınıflaması üzerine deneme yapanlardan biri de Nelson'dur. Nelson da değerleri yaratan, yaşayan insan ve insan grupları özelliklerini ön plana çıkarmıştır. Bireyden topluma doğru açılan bir yelpazede değerleri birbirinden ayıran Nelson'un sınıflaması şu şekildedir. Bireysel değerler: Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi kişisel tercihlerimizle ilgilidir. Grup değerleri: Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir. Sosyal değerler: Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapısı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar. Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır. Takiyettin Mengüşoğlu'nun "İnsan Felsefesi" adlı eserinin "Antropoloji Bakımından Değerlerin Sınıflandırılması" başlığı altında değer gruplarını şöyle sınıflandırmıştır: Yüksek değerler: Sevgi, bilgi, doğruluk, masumluk, saflık, dürüstlük, hak, adalet, güven, şeref, iyi vb. değerlerdir. Araç değerler: Yarar, çıkar, kuşku, çekememezlik, kıskançlık ve her türlü maddesel değerler (para, mülkiyet vb.) bu gruba girer. Davranış değerleri: Görgü kuralları ve ulusların geleneklerinde bulunan değerler de bu gruba girer. (Akt. Aydın, Akyol Gürler; 2014:9-10).

Bir önceki çalışmamızda biz değerleri, "alt değerler, vasat değerler, üst değerler ve nihai değerler" olarak dört başlık altında sınıflandırmıştık. Yaptığımız yorumlar doğrultusunda değeri dört başlıkta kategorize ettik. İlk olarak değindiğimiz ve bireyin, kazanılma sürecinde kişisel gayretinin az olduğu değerleri "*alt değerler*" başlığıyla nitelendirdik. Belirli bir eğitim sonucu, büyük ölçüde çevre etkisiyle kazanılan değerleri, "*vasat değerler*" olarak isimlendirdik. Kişinin kendi öz gayretiyle, kişilik algısına oturtarak, zihin muhakemesi sonucu kazandığı değerlere de "*üst değerler*" dedik. En üst katmana koyduğumuz ve binevi tasavvuf ekolündeki insan-ı kâmil, budist inanışlarda nirvana olarak nitelendirilen mertebelere benzer bir şekilde kişinin özünü meydana getiren, yoğun bir manevi mukayese neticesinde edinilen değerlere ise "*nihai değerler*" demeyi uygun gördük.

Bu sınıflamayı oluştururken değerleri coğrafi veya toplumsal sınırlara göre değerlendirmedik. Çünkü bize göre değeri kazanan toplumlar değil toplumu oluşturan ana ve aynı zamanda çekirdek unsur olan bireylerdir. Yani değeri birey edinir, değer edinmiş bireyler bir araya gelerek değer sahibi toplumu oluşturur. Bu toplumlar da bütünleşerek ülkeleri ve dünyayı değerli hale getirir. Değerler eğitiminin üzerinde durması ve yoğunlaşması gereken insandır. Tabi ki bu eğitimi şekillendiren ve öncelik unsurlarını oluşturan kültürel, ulusal ve evrensel faktörler vardır. Ancak bizim ham madde olarak ele aldığımız ve değerleri kazandırmaya çalıştığımız unsur nihayetinde insandır. Bu sebepten ötürü biz sınıflandırmamızı insanı ve insanın hayat sürecindeki kişisel değişimlerini ele alarak yaptık. Aynı zamanda değerın bireyde nasıl oluştuğunu, değerlerin bireye nasıl kazandırıldığını ve bireyin bir değeri nasıl edindiğini de dikkate almaya çalıştık.

İnsan açısından eğitimin gayesinin ne olması gerektiği sorusu eğitimciler arasında hemen her zaman tartışılan önemli konulardan birisi olmuştur. Bu tartışmalarda üç nokta ön plana çıkmıştır: İnsanın zihnini ve düşünme kabiliyetini geliştirmek, duygu ve irade yönünü güçlendirmek ve bedenini eğitmek. İnsanın sağlıklı bir yaşam sürmesi ve çeşitli işleri başarıyla gerçekleştirebilmesi için bedeninin eğitilmesi veya akıl kuvvetlerinin güçlenmesi için muhakeme eğitimi ve bilgi aktarılması eğitimin önemli görev ve hedeflerindedir. Ancak yegane hedef ve gaye zihnin eğitimi olmamalı insan bir bütün olarak ele alınıp geliştirilmelidir. Tek başına zihin ya da beden eğitimi insanı daha akıllı ve güçlü hale getirebilir, ancak bu akıl

ve gücün tüm insanlık ve varlık için hayırlı bir şekilde kullanılması ahlak ve değerler eğitimi ile mümkündür (Kaymakcan, Meydan; 2014: 137). Değerler eğitiminde çocukların kendilerine ve topluma yararlı olacak temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmaları amaçlanır. Bu bağlamda örtük program anlayışından ayrılarak daha sistemli ve açık bir yapıya sahip olduğu görülür. Değerler eğitimi sorumluluk, sevgi ve karakter eğitimini desteklerken girişimciliği, temel insani değerleri kazandırmayı, kendisi ve çevresiyle barışık bireyler yetiştirmeyi, etkili bir okul kültürü yaratmayı, toplumsal düzeni korumayı da kapsar. Değerler eğitiminin amacı, çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarmak; kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak; insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak; bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır (Aydın, Akyol Gürler; 2014: 19).

Değerler, sınıflarda açıkca ve okulun ve toplumun etkinlikleri, ilişkileri aracılığıyla öğretilir. Okullarda temel değerler insanların nasıl iletişim kurduğunu, nasıl bir arada çalıştığını ve kararlar verdiğini etkiler. Bu temel değerler ise bölümün ve okulun politikalarında, prosedürlerinde yansıtılır. Değerler öğrenci refahına ve disiplinine rehberlik eder. Ayrıca okulun ebeveynlerle nasıl iletişim kurmasına ve karar verme sürecinde yetkililerin, öğrencilerin ve ebeveynlerin katılmalarına yardım eder. Bunun yanında öğrencilerle sağlanan öğrenme deneyimlerine ve bunların nasıl sağlandığına rehberlik eder. Değerler okul toplumunda bütün bireysel ve grupsal karar verme sürecine katkı sağlar (Ulusoy, Dilmaç; 2016: 57). Değerler eğitiminin etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için okullar, temel değerleri anlama, bu değerleri benimseme ve kendi yaşamlarına uygulama noktasında öğrencilere yardım etmelidir. Günümüzde teknolojik hayattaki bazı hızlı değişim ve gelişimler bilgiye ulaşmayı oldukça kolay bir hale getirirken okullarda bilgi aktarma görevlerine de yardımcı bir fonksiyon üstlenmiştir. Oysa çocuğun ihtiyacı olan sadece çalışma kitapları, testler, yoğun bilgi kaynakları değil, aynı zamanda yaşadığı toplumu bir arada tutmaya yarayan değerleri kazanma, bunlarla ilgili tutum ve davranış geliştirmedir (Güven, 2014: 83-84).

Değerler eğitiminde sınıf ortamında, “Düz Anlatım (Takrir) Yöntemi, Örnek Olay İncelemesi Yöntemi, Tartışma Yöntemi, İşbirlikli Öğrenme Yöntemi, Dramatizasyon (Canlandırma) Yöntemi, Gösterip Yaptırma Yöntemi, Problem Çözme Tekniği, Beyin Fırtınası Tekniği, Ters Beyin Fırtınası Tekniği, Rol Yapma, Gezi-Gözlem ve İnceleme Tekniği, Soru-Cevap Tekniği, Eğitsel Oyunlar Yoluyla Öğretim Tekniği ve Edebi Metinlerden Yararlanma Tekniği” gibi yöntem ve teknikler kullanılabilir. Değerler eğitiminde yöntem ve teknik kullanımı: metinde sunulan içeriğin anlaşılmasını sağlar, organizasyonel yapıyı anlamaya katkı sağlar, dikkatin okua üzerinde yoğunlaşmasına yardımcı olur, okuma sürecine etkin katılımı sağlar, materyal içeriğiyle kişisel yaşantılar arasında bağlantı kurar, okunanı yeterli şekilde eleştirip değerlendirmeye katkı sağlar, hafızada uzun süre kalmayı ve çabucak hatırlamayı geliştirir (Kırkkılıç, Akyol; 2014: 33).

Biz çalışmamızda, değer eğitiminde kullanılacak olan tekniklerden “Edebi Metinlerden Yararlanma Tekniği”ni esas aldık. Değerler eğitiminden yararlanılabilecek kaynaklardan biri de hiç şüphesiz roman, şiir, öykü, tiyatro gibi edebi metinlerdir. Üzerinde durulan değeri konu alan ve ana fikri ilgili değerle alakalı olan bir edebi metin, hem öğrencilerin dikkatini çekecek hem de öğrencinin kendi iç dünyasına yönelmesine fırsat verecektir. Öğrencilerden bu tarz eserleri irdeleyerek ve benimseyerek okuması istenilebilir. Bu sayede okuduğu eserle bütünleşen ve onu yorumlayarak içselleştiren öğrenci metinde

yoğunlaşılın değeri veya değeri de benimseyecektir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus eser seçimidir. Yaş ve olgunluk bakımından henüz tam olarak kendini tanıyacak dönemde olmayan bir öğrenciye, onun kişilik özellikleri de dikkate alınarak önerilecek olan eser; öğrencinin değer gelişimini ciddi ölçüde etkileyecektir. Dolayısıyla ele alacağımız metin, teması ve vermek istediği iletiler bakımından kazandırılmaya çalışılan doğru değerleri en iyi şekilde aktarıp öğrencide bunları yaşantı haline getirmeye yardımcı olmalıdır. Doğru ve faydalı eser seçimindeki sorumluluk büyük ölçüde öğretmene ve ebeveynlere düşmektedir.

Biz de bu teknikten hareketle Abdurrahim KARAKOÇ'un "İncitme" ve Bestami YAZGAN'ın "Gülü İncitme Gönül" şiirlerini değerler eğitiminde edebi metinlerle öğretim tekniği kullanılırken başvurulabilecek yegane materyaller olarak ele aldık ve bu iki şiirin üzerinde durduğu değerleri inceleyip değerler eğitimi açısından değerlendirdik.

Abdurrahim KARAKOÇ ve Bestami YAZGAN, şiirlerinde öğüt vererek okuruna telkinde bulunuyor. Sanatçıların yapmış oldukları telkinde hedefledikleri kitle insan ya da belirli bir toplum değildir, şairlerin amacı bu telkinle tüm insanlığa seslenmektir. İki şiirin de bütününde genel olarak taşıdığı gaye ise insanlığın, hayatındaki en önemli unsur olan değerleri edebi bir üslupla fark etmesini sağlamaktır. Biz yazımızda şiirlerin teknik ve biçimsel özelliklerinin değil; vermek istedikleri iletinin, okuyanda filizlendirmek istedikleri duyguların ve şairlerinin eserlerini oluştururken temele aldıkları temanın üzerinde duracağız. Her iki şiiri de değerler eğitimi açısından ele alıp irdelemeye çalıştık.

Çalışmamızda Karakoç'un şiirinde su, toprak, yol gibi metaforlardan yararlandığını ve bayrak gibi sembollere derin manalar yüklediğini fark ettik. Yazgan da yol metaforunu kullanmış ve şiirini çiçek, bal, meyve, dal ve ocak gibi metaforlarla zenginleştirmiştir. Yüzeysel bir bakışla açığa çıkması ve anlaşılması mümkün olmayan bu unsurlar üzerinde yoğunlaşarak şiirlerdeki saklı muhtevayı açığa çıkarmaya çalıştık. Şiirlerin, bünyesinde barındırdığı edebi derinlik ve şairinin sahip olduğu yalın ancak yoğun dil ile mükemmel bir anlatım zenginliğine erişmiş olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Biz de bu zenginliğin, kendimizce anlamlandırabileceğimiz kadarına ulaşmak ve anlamlandırabildiklerimizi değerler sistematüğinde açıklamak için fakir zihnimizle yoğun bir mukayeseye girdik. Bu mukayese neticesinde ulaştığımız sonuçları değerler eğitiminin süzgecinden geçirip harmanladıktan sonra çalışmamızda aktarmaya çalıştık. Bizim ulaştığımız sonuçlar filhakika her bakış açısı için kabul edilir olmayabilir, zira sanatın ve onun bir dalı olan edebiyatın yegane türü şiirin kişiselliği ve göreceliği ortadadır. Dolayısıyla farklı perspektif ve zihinler şiirdeki imgeleri bizden daha farklı yorumlayabilir.

İNCİTME

Gölgesinde otur amma
Yaprak senden incinmesin.
Temizlen de gir mezara
Toprak senden incinmesin.

Yollar uzun, yollar ince
Yol kısalır aşk gelince
Yat kurban ol İsmail'ce
Bıçak senden incinmesin.

Burdayım de ararlarsa
Doğru söyle sorarlarsa
Tabutuna sararlarsa
Bayrak senden incinmesin.

İl göçsün göçtüğün vakit
Yol yansın geçtiğin vakit
Suyundan içtiğin vakit
Kaynak senden incinmesin.

Toz konmasın sakın sana
Hakkı geçer halkın sana
Gücenmesin yakın sana
Uzak senden incinmesin.

Abdurrahim KARAKOÇ

GÜLÜ İNCİTME GÖNÜL

Çiçeklerle hoş geçin,
Balı incitme gönül.
Bir küçük meyve için
Dalı incitme gönül.

Konuşmak bize mahsus,
Olsa da bir güzel süs,
'Ya hayır de, yahut sus.'
Dili incitme gönül.

Sevmekten geri kalma,
Yapan ol, yıkan olma,
Sevene diken olma,
Gülü incitme gönül.

Başın olsa da yüksek,
Gözün enginde gerek,
Kibirle yürüyerek
Yolu incitme gönül.

Mevlâ verince azma,
Geri alınca kızma,
Tüten ocağı bozma,
Külü incitme gönül.

Dokunur gayretine,
Karışma hikmetine.
Sahibi hürmetine
Kulu incitme gönül.

Bestami YAZGAN

Bulgular ve Yorumlar

a. Ortak Değerler

a.1. Çevreyi Koruma

*Gölgesinde otur amma
Yaprak senden incinmesin.*

*Çiçeklerle hoş geçin,
Balı incitme gönül.
Bir küçük meyve için
Dalı incitme gönül.*

a. 2. İyilik Yapma

*Temizlen de gir mezara
Toprak senden incinmesin.*

*Yapan ol, yıkan olma,
Sevene diken olma,*

a. 3. Maneviyatı Koruma

Temizlen de gir mezara

*Dokunur gayretine,
Karışma hikmetine.*

a. 4. Merhametli Olma

Toprak senden incinmesin.

*Sevene diken olma,
Gülü incitme gönül.*

a. 5. Sabırlı Olma

Yollar uzun, yollar ince

Geri alınca kızma,

a. 6. Mütevazı Olma

*Yat kurban ol İsmail'ce
Bıçak senden incinmesin.*

Mevlâ verince azma,

a. 7. Doğru Sözlü Olma

Doğru söyle sorarlarsa

'Ya hayır de, yahut sus.'

a. 8. Özgeci Olma

Burdayım de ararlarsa

Sevene diken olma,

a. 9. Saygılı Olma

İl göçsün göçtüğün vakit

Balı incitme gönül.

Dalı incitme gönül.

a. 10. Hoşgörülü Olma

Tabutuna sararlarsa

Bayrak senden incinmesin.

Kibirle yürüyerek

Yolu incitme gönül.

a. 11. İnsanlara Faydalı Olma

Yol yansın geçtiğün vakit

Yapan ol, yıkan olma,

a. 12. Hatırşinas Olma

Suyundan içtiğün vakit

Kaynak senden incinmesin.

Sahibi hürmetine

Kulu incitme gönül.

a. 13. Şükretme

Kaynak senden incinmesin.

Konuşmak bize mahsus,

Olsa da bir güzel süs,

a. 14. Zamanın Kıymetini Bilme

Gücenmesin yakın sana

Uzak senden incinmesin.

'Ya hayır de, yahut sus.'

a. 15. Vefalı Olma

Yat kurban ol İsmail'ce

*Çiçeklerle hoş geçin,
Balı incitme gönül.*

b. Ortak Olmayan Değerler

b. 1. İncitme Şiirindeki Değerler

b. 1. 1. Emanete Sahip Çıkma

*Gölgesinde otur amma
Yaprak senden incinmesin.*

b. 1. 2. İnsanları Olduğu Gibi Kabullenme

Toprak senden incinmesin.

b. 1. 3. Mücadele Etme

*Yollar uzun, yollar ince
Yol kısalır aşk gelince*

b. 1. 4. Sözünde Durma

Yat kurban ol İsmail'ce

b. 1. 5. Samimi Olma

Bıçak senden incinmesin.

b. 1. 6. Dürüst Olma

*Burdayım de ararlarsa
Doğru söyle sorarlarsa*

b. 1. 7. Zorda Olana Yardım Etme

Burdayım de ararlarsa

b. 1. 8. Paylaşımçı Olma

Burdayım de ararlarsa

b. 1. 9. Doğru Olma

Doğru söyle sorarlarsa

b. 1. 10. Cesur Olma

Doğru söyle sorarlarsa

b. 1. 10. Şehitlik

*Tabutuna sararlarsa
Bayrak senden incinmesin.*

b. 1. 11. Bayrak Sevgisi

Bayrak senden incinmesin.

b. 1. 12. Bayrağa Saygı Duyma

Bayrak senden incinmesin.

b. 1. 13. Adil Olma

*Tabutuna sararlarsa
Bayrak senden incinmesin.*

b. 1. 14. Sadık Olma

İl göçsün göçtüğün vakit

b. 1. 15. Onurlu Olma

*İl göçsün göçtüğün vakit
Yol yansın geçtiğin vakit*

b. 1. 16. Teşekkür Etme

*Suyundan içtiğin vakit
Kaynak senden incinmesin*

b. 1. 17. Başkalarının Haklarına Saygılı Olma

*Toz konmasın sakın sana
Hakkı geçer halkın sana*

b. 1. 18. Hakkaniyetli Olma

*Toz konmasın sakın sana
Hakkı geçer halkın sana*

b. 1. 19. Sorumluluk Sahibi Olma

Hakkı geçer halkın sana

b. 2. Gülü İncitme Gönül Şiirindeki Değerler

b. 2. 1. Tokgözlü Olma

*Bir küçük meyve için
Dalı incitme gönül.*

b. 2. 2. Hikmet Sahibi Olma

*Çiçeklerle hoş geçin,
Balı incitme gönül.*

b. 2. 3. Özsaygılı Olma

*Konuşmak bize mahsus,
Olsa da bir güzel süs,*

b. 2. 4. Özdenetimli Olma

'Ya hayır de, yahut sus.'
Dili incitme gönül.

b. 2. 5. Tasarruflu Olma
'Ya hayır de, yahut sus.'

b. 2. 6. İyi Kalpli Olma
Dili incitme gönül.

b. 2. 7. Sevgi
Sevmekten geri kalma,

b. 2. 8. Şefkat
*Sevene diken olma,
Gülü incitme gönül.*

b. 2. 9. Kolaylaştırıcı Olma
Yapan ol, yıkan olma,

b. 2. 10. Alçakgönüllü Olma
Başın olsa da yüksek,

Gözün enginde gerek,

b. 2. 11. Güzel Ahlaklı Olma
Yolu incitme gönül.

b. 2. 12. Diğerkamcı Olma
Kibirle yürüyerek

b. 2. 13. Dine İnanma
*Mevlâ verince azma,
Geri alınca kızma,*

b. 2. 14. Tevazu Sahibi Olma
Geri alınca kızma,

b. 2. 15. Kanaatkar Olma
*Tüten ocağı bozma,
Külü incitme gönül.*

a. Şiirin ilk iki mısrasına (Gölgesinde otur amma / Yaprak senden incinmesin) yüzeysel baktığımızda gözümüze çarpan ilk değer “çevreyi koruma”dır. Yine ilk dördlüğün son mısrası olan “toprak senden incinmesin” de bu görüşü desteklemektedir. Bu dördlükte esas anlatılan ise dünya hayatı ve ölümden sonrasıdır. “Gölgesinde otur amma” derken insanın dünya nimetlerinden faydalanabileceğini ve bunun insanın en doğal hakkı olduğunu vurguluyor şair. Lakin faydalanılırken onlara zarar verilmemesi gerektiğini, keza bu nimetlerin insan için bir emanet mahiyetinde olduğunu belirtiyor. Burada “emanete sahip çıkma” değeri öne çıkıyor. Bizim nezdimizde yapraktan kasıt tüm doğa ve doğayı meydana getiren unsurlardır. “Temizlen de gir mezara” derken Karakoç, kişinin kötülüklerden ve günahlardan arınmış bir şekilde ruhunu teslim etmesi gerektiğini ve her an ölebileceği için insanın, özünü bunlardan arınmış vaziyette sürekli hazır tutmasının icab ettiğini ifade ediyor.

Toprak cansız bir nesnedir, maneviyatla yoğrulmamış, sığ bir bakışta tabiki insana incinmesi imkansız gibi gelir. Lakin bizim için toprak kutsal bir olgudur. Öyle ki hayatı var eden, bütün doğayı bağrında yeşerten, barınmamızı sağlayan, bizi ısıtan topraktır. İnsanın yaradılışında Hak Teala, araç olarak toprağı kullanmıştır¹. Hayat yolculuğu dünyevi manada son bulduğunda ise insanı yine sarıp sarmalayacak olan topraktır. Halk arasında yaygın olan “Topraktan geldik toprağına gideceğiz.” sözü adeta bir kült olmuştur. Toprak temalı edebiyatımızda birçok eser vardır. Dolayısıyla insanoğlunun gözünde bu kadar kıymetli olan ve bir gün dünyadan göçtüğünde onu kucacağına koşacağı toprak, kapısı çalınıp kendine döndüğünde insanı benimsemelidir. Toprak, “Benden bir parçayla yoğrulup ruh üflendiğin vakit tertemizdin, sen ise kendini kire batırıp geri döndün.” dememelidir. Toprağın incinmesinden kasıt budur. Bu mısradaki insanlara, “iyilik yapma” ve “maneviyatı koruma” değerleri benimsetilmeye çalışılmıştır. Burada toprak-insan ilişkisinde öne sürdüğümüz görüşe kanıt olarak; halk içinde günahkar bir insan öldüğü zaman kullanılan “Toprak bile kabul etmez.” söylemine değinebiliriz. Bu söylemde kullanılan “bile” edatı toprağın ne kadar merhametli olduğuna işaret eder. Yani bir insanı kimse kabul etmese dahi toprağın kabullendiği ifade edilir. Şair de burada toprak senden incinmesin derken asıl olarak toprağın her halukarda insanı bağrına basacağını ve kabulleneceğini söylüyor. Buradan da hareketle okuruna mesaj vererek “insanları olduğu gibi kabul etme” ve “merhametli olma” değerlerini öne çıkardığını düşünüyoruz.

İkinci dördlükte şair, hayatın zorluklarla dolu meşakkatli bir yol olduğunu “Yollar uzun, yollar ince” mısrasıyla anlatıyor. Bu meşakketli süreci kolaylaştırmanın yolunun ise aşktan geçtiğini “Yol kısalır aşk gelince” dizesiyle ifade ediyor. Bize göre burada kastedilen aşk, beşeri aşk değildir. Buradaki aşk bir sonraki mısradaki üzere durulacak olan teslimiyetten kaynaklanan ilahi aşktır. İslam inancına göre her insan dünyaya imtihan için gelir.² Kimi insanların imtihanı ise daha ağır olabilir. Şairin bahsettiği uzun ve ince yol bu imtihana delalet eder. Bu zorlu yolculuğunun sonunun kutlu olması için şaire göre önce “sabırlı olma” daha sonra ise “mücadele etme” değerlerine kişinin vakıf olması gerekir.

1. Andolsun, biz insanı, çamurdan (süzülmüş) bir özden yarattık. (K.23/12)

2. Doğrusu biz insanı, imtihan etmek için karışık bir nutfeden (erkek ve kadın sularından) yarattık da onu iştirici, görücü yaptık. (K.76/2)

“Yat kurban ol İsmail’ce” derken Karakoç, teslimiyeti öne çıkarmıştır. Vurgulanan teslimiyet şüphesiz Hakk’adır. Atıfta bulunulan olay ise Hz. İsmail’in, Hz. İbrahim’in gördüğü rüyayı yorumlamasının ardından Allah’a verdiği sözden ötürü bizzat babası tarafından kurban edilmek istenmesidir.¹ Bize göre şairin burada üzerinde durduğu değer, kişinin canı pahasına da olsa “sözünde durma”sidir. Ayrıca Hz İbrahim’i de anımsatan şair bu mısradaki “vefalı olma” değerini de öne çıkarıyor. Zira Hz. İbrahim, evlat uğruna da olsa yaradana karşı ne kadar vefalı olduğunu bu hadisede gösteriyor.

Teslimiyet meselesine geri dönecek olursak; Karakoç, körü körüne bir teslimiyet telkininde bulunmuyor. Bu teslimiyeti açıklamaya maddi fikirler yetmez, bu kutsiyeti anlamlandırmak manevi bakış açısı da gerektirir. İnsanın kendi gücünün bir yere kadar olduğunu farkına vararak, üzerine düşeni yaptıktan sonra “mütevazı olup” yaradana biat etmesi iman gerekliliğindedir. Ayrıca ekabirlikten uzak olan insanın kendinden üstte bir kurum olduğunu bilmesi onu kimi konularda vicdanen rahatlatacak ve şairin önceki mısralarda ifade ettiği hayatı daha yaşanılır kılacaktır. Kısacası insanın akıl sağlığını dahi zorlayan “Neden başaramadım?” sorusundan şahsı koruyup onu ferahlığa kavuşturacaktır.

Bu kıtanın son mısrasında ise bize göre Karakoç’un öne çıkardığı değer “samimiyet”tir. Zira “Bıçak senden incinmesin” derken şair bıçağa da anlam yükleyip; onu Mahkeme-i Kübra’da insana şahitlik edecek azalar gibi ele almıştır.² Eğer kişi teslimiyetinde samimi ise bıçak suretinde düşünülen ve ona ızdırap verecek olan nesnelere dahi kişinin imanına şahitlik edecek ve bu şهادette zorlanmayacak, dolayısıyla incinmeyecektir.

Üçüncü dörtlüğün ilk iki mısrasında Karakoç, “doğru sözlü olma” ve “dürüstlük” değerini öne çıkarıyor. “Burdayım de ararlarsa” mısrası aynı zamanda “zor durumda olanlara yardım etme” değerine de değiniyor. Bir insan pek çok sebepten aranabilir ancak kişi ancak bir başkası kendine muhtaç olursa arandığında ulaşılmak istemeyebilir. Halbuki Karakoç’a göre insan her daim “paylaşımçı” olmalı, muhtaç olanlar için elinden gelen her şeyi yapmalıdır. Başka bir deyişle “neme lazımcı” olmamak gerekir. Bugün bizden çok uzakta harlanan bir ateşi nasılsa beni yakmıyor diyerek görmezden gelirsek ve o ateşin ızdırap olduğu insanların çığlıklarına kulaklarımızı kapatırsak; yarın ateş daha da alevlenip bize ulaşınca bizimde başkalarından yardım istemeye hakkımız olmaz. Bu örnekten yola çıkarak üzerinde durulan diğer değer ise “özgeci olmak”; yani fedakarlık gösterip sadece çevremizdeki değil diğer bütün insanlara da yardım etmektir.

“Doğru söyle sorarlarsa” mısrasında ifade edilen doğruyu söylemek; bizce insanın öncelikle eşref-i mahlukat³ olmasının, daha sonra inancının ve kendine olan saygısının gerektirdiği bir zorunluluktur. İnsanın şeref sahibi olması ve mağrur bir duruş sergilemesi için ilk şart “doğru sözlü olmak”tır. Burada mağrurdan kastımız kibirle süslenmiş bir kendini beğenmişlik değil insan olmanın gerekliliklerini yerine getirmenin verdiği özgüvendir, alnın açık olması durumudur. Şairin “sorarlarsa” diye belirttiği söylem bizde ilk olarak şahitlik durumunu çağrıştırdı. Şahitlik, oldukça hassas ve bir o kadar muteber bir konudur. Kişi herhangi bir meseleden ötürü şahitliğine başvurulduğunda ucunda üç ayaklıya dolanmış ip dahi olsa “doğruluk”tan şaşmamalı ve “cesaret” değerinden taviz vermemelidir. Aksinin getireceği vicdan yükümlülüğü en azılı zalimin dahi yüreğini bir nebze de olsa acıtacaktır.

1. Nihayet her ikisi de (Allah’ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)

2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)

3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

Karakoç'un bu kıtanın son iki mısrasında öne çıkardığı değerlerden biri “şehitlik”tir. Bayrak bir cenazede tabuta çeşitli sebeplerden ötürü sarılır.¹ Bize göre bunların en kıdemlisi ve şairin burada da değinmiş olduğu şehitliktir. Şehadet bizim milletimiz için için islamlıktan önce de kutsal bir olgu iken; islamlıktan sonra bu olgu daha da yücelmiştir. Öyleki şehadet mertebesine erişenlerin aslında ölmediği, Allah katında diri oldukları inancına sahibizdir.² Ayrıca onların uğruna kainatın yaratıldığı son peygamber Hz. Muhammed'e de komşu olduklarına inanmamız bu mertebeyi bizim için insanın ulaşacağı en şerefli, en mağrur, en yüksek rütbe kılar. Burada fikirlerimizi desteklemesi açısından askeri jargondaki şu ifadeye de yer verelim, “Mareşaller bile şehide selam durur.” Karakoç ise bu olguya şu açıdan bakmış ve şöyle telkinde bulunmuş: Müslüman evladının hayatının her döneminde bu mertebeye nail olacakmış gibi hazırlıklı olmasını ve her vakit ulaşırsa eğer bu mertebeyi incitmeyecek, ona leke sürdürmeyecek şeref ve onura sahip olması gerektiğini vurguluyor. Şehitliğe yüklenen muhteva ve kutsiyyeti daha da ileri bir seviyeye taşıyor.

Ayrıca son mısra da “Bayrak senden incinmesin” derken Karakoç, şiirdeki genel tarzını sürdürerek sembollere derin anlamlar yüklemeye devam ediyor. Bayrak, uluslar için uğruna can verilecek kadar kıymetli, en vazgeçilmez olan unsurdur. Bayrakta bir ulusun tüm değerleri hayat bulur. Burada şair “bayrak sevgisi” değerinin üzerinde duruyor. Kişinin bayrakla sarılma şerefine nail olduğu zaman onu hak etmesi gerektiğini vurguluyor. Şair bayrağı burada canlandırarak insan gibi ele almıştır. Şaire göre bayrak, kendini hak etmeyen bir kişiye örtü olduğunda şüphesiz incinip kırılacaktır. Keza bayrağın her kişiye örtü olması ihtimal dahilindedir. Eğer bu ihtimal vuku bulursa; bayrak için akıtılan onca kanın, sancağın uğruna verilen binlerce canın, yakılan aşıtların hakkına layık olmak gerekir. Bu önermelerden devam ederek şairin bu mısra da “bayrağa saygı duyma” değerine de değindiğini söyleyebiliriz. Bayrağa gösterilen saygı ona bürünen insana da yansır. İnsanlar; zalim bir hakkaniyetsizlik çerçevesinde yapılandırılmış yönetim anlayışına sahip bir zorba dahi olsa ölen bir devlet başkanının cenazesine sırf bayrağın hatırına saygı duyarlar. Buna kendi tarihimizdeki cuntacı dikdatörlerden de örnek verebiliriz. Birçok vatandaşın en temel haklarını dahi gasp eden, devlette üst düzey yetki sahibi olan ve hatta devlet idaresinin en üst makamını temsil etmiş olan şahısların cenazesine dahi insanlar, her ne kadar şahsa kin ve öfke kussa da bayrak hatırına itina gösterir, içlerindeki olumsuz duyguları o an için bastırırlar. Bu kıtanın ilk iki mısrasında ifade edilen doğruluk ve dürüstlikle beraber bu bağlamdan hareket edersek; Karakoç'un idarecilere ve onların nezdinde tüm topluma “adil olma” ve “hoşgörülü olma” değerlerini de hatırlattığını söyleyebiliriz.

Şiirin dördüncü kıtasının ilk mısrasında ifade edilen “İl göçsün göçtüğün vakit” cümlesindeki “göçmek” ibaresi bize göre farklı şekilde yorumlanmaya açıktır. Aklımıza gelen ilk tabirde şairin burada kişilerin toplum bazında söz sahibi olma durumunu aktarmaya çalıştığını düşünüyoruz. Karakoç, toplumda sözüne itibar edilen, şahsına saygı gösterilen bir kişi olunması gerektiğini ifade ediyor. Bir kişinin toplumda önder konumda olmasını sağlayan birçok nitelik vardır. Bu nitelikleri değer bazında ele alırsak, bu mısra da vurgulanmaya çalışılan değer “sadakat” olduğunu düşünüyoruz. Her yönüyle kendini gerçekleştirmiş, iyi bir liderin aldığı kararların toplumda karşılık bulmasının temel koşulu liderin halkına, halkın da liderine olan sadakatidir. İl'in devleti temsil ettiği gerçeğini ele alırsak şairin burada idarecilere seslendiğini söyleyebiliriz. Bu ilişkinin oluşmasında, sadakatin yanında tabiki doğruluk, dürüstlük gibi farklı değerlerin de etkisi olduğu yadsınamaz. “Göçmek” ibaresi aynı zamanda halk arasında kişinin vefat ettiğini anlatan bir dolaylama unsuru olarak da kullanılır. Bu açıdan bakarsak “il göçsün göçtüğün vakit” mısrasında Karakoç'un burada ölümü de

kastettiğini düşünebiliriz. Bir kişinin göçünün, yani ölümünün o kişinin çevresindeki insanlar üzerinde derin bir etki uyandırması durumu şair tarafından anlatılmaya çalışılıyor. Bu etkinin oluşmasını, kişinin vefatından sonra hoş bir seda ve hayır duasıyla yad edilmesini sağlayan etken olarak bu mısırda “saygı” ve “onurlu olma” değerleri anımsatılıyor.

“Yol yansın geçtiğin vakit.” bu mısranın odak noktası ateştir. Ateş kullanılmaya başladığı ilk andan itibaren çeşitli anlamların yüklendiği bir metafor olmuştur. Ateş, gazap unsuru olarak da bir nimet olarak da değerlendirilebilir. Aslında doğadaki müthiş dengeyi sağlayan çok ince bir ayar vardır. Misal su; olmadığında kuraklık fazlalığında ise afet vardır. Ateş de bu vasfa sahiptir. Öyle ki hak dinlerde en öncelikli ceza unsuru ateştir. Fakat aynı zamanda demirin eritilip insan yararına kullanılmasını sağlayan da ateştir. Bize göre burada Karakoç, esasında ateşin yakıcı değil yapıcı olma özelliği üzerinde duruyor. Bu düşüncemizi şu şekilde açabiliriz: Bir kişinin geçtiğinde yolun yanması, insanın hayatı boyunca etrafı için faydalı olmasıdır. Yol, ikinci kıtada olduğu gibi burada da hayatı temsil etmektedir; yoldan geçmek ise hayatı devam ettirmek manasında kullanılmıştır. Karakoç; kişiye hayatını boşa geçirmemesi gerektiğini, ömür boyu insanlığa faydalı olması gerektiğini söylüyor. Bu noktadan hareketle bu mısırda aktarılmaya çalışılan değer, “insanlara faydalı olma” olduğunu söyleyebiliriz.

Dördüncü kıtanın son iki mısrasında ise (Suyundan içtiğin vakit / Kaynak sende incinmesin) hayatı temsil eden “su” metaforundan faydalanılmıştır. Su, insanlık ve tabiat için hayatın devamını sağlayan en önemli nimettir. Medeniyetler, tarih boyunca suyun akışına göre şekillenmiş ve konumlanmışlardır. Su, birçok nimeti ve canlılığı da beraberinde getirir; dolayısıyla günümüzde olduğu gibi gelecekte de su insan için en vazgeçilmez hayat kaynağı olacaktır. Şiire dönecek olursak, Karakoç’un kaynaktan kastının ne olduğu sorusu zihnimizi kurcalıyor. Bu sorunun cevabı tabiki göze, ırmak, göl, deniz ya da okyanus değil bunların ve tüm kainatın yaratıcısı olan yüce Allah’tır. Su-hayat ilişkisine yukarıda değinmiştik. Suyu burada hayat olarak düşünürsek, hayatın kaynağı da pekala Allah’tır. Öylese burada değinilen “hatırşinas olma” ve “teşekkür etme” değerlerinin menzili madde değil maddenin yaratıcısıdır. Allah’a karşı insanoğlunun hatırşinaslığı ve teşekkürü ise “ahde vefalı olma” ve “şükretme” değerlerinin meydana çıkmasını sağlar. Karakoç burada su-kaynak irtibatından hareketle algıyı bir adım daha öteye taşıyarak bizce insanın yaratıcısına olan temel borçlarına yönlendirmeye çalışmıştır. Bu temel borçlardan biri de şüphesiz bahsedilenlere karşılık şükür sahibi olmaktır.

Son kıtanın ilk iki mısrasında Karakoç, insanın sosyal yönüne dikkat çekiyor. İnsanın toplumla ilişkisinde en çok dikkat etmesi gereken ve toplumsal yapının da temelini oluşturan kavram “hak”tır. Karakoç, “Toz konmasın sakın sana / Hakkı geçer halkın sana” mısralarıyla toplum içindeki bizden öte bireylerin haklarına ve insan ilişkilerinin en ince noktasını oluşturan kul hakkına dikkat çekiyor. Karakoç’a göre kişi her daim tetikte olmalı ve üzerine en ufak toz konmasına dahi sebebiyet verecek olan bir haksızlığa ya da başka bir deyişle hak yemeye yeltenmemelidir. İnsanın, “başkalarının haklarına saygılı olma” ve “hakkaniyetli olma” değerlerini vasıflarından biri haline getirmesi gerektiğini söyleyerek bireyin toplumsal yönüne dikkat çekiyor.

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)
2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)
3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

Karakoç, bu mısralarda aynı zamanda kişinin bünyesinde yaşamını sürdürdüğü halkına karşı da sorumluluklarının ve ödevlerinin olduğu; bu sorumluluklarının da kişiye yerine getirmesi gerektiği mesuliyetleri doğurduğu gerçeğinin üstünü çiziyor. Bireyin, halkının kendisine yüklediği bu mesuliyetleri yerine getirmediği takdir hak yiyeceğini belirten Karakoç burada aynı zamanda “sorumluluk sahibi olma” değerine de değinmiş oluyor. Son iki mısradaki ise şair; bu mesuliyetlerinin sadece kişinin yakın çevresiyle sınırlı kalmayacağını, bize göre uzaktan kastı olan tüm insanlığa kadar uzanacağını ifade ediyor.

Bu mısralarda belirtilen yakın ve uzak kavramlarını, aynı zamanda vakit nezdinde geçmiş ve gelecek olarak da değerlendirebiliriz. Şairin yakından kastı gelecek, uzaktan kastı ise geçmiştir. Bizce geçmiş uzak olarak nitelendirmesinin sebebi, kişinin maziyi tekrar yaşayamayacağı gerçeğidir. Farklı bir perspektiften bakarsak bir dakika öncesi sadece altmış saniyeden ibaret olsa da tekrar oraya dönmek imkansız dolayısıyla çok çok uzaktır. Ancak ati ise henüz yaşanmamıştır ve insan kendisine pay biçilen vakti mutlaka yaşayacaktır. Zamanın su gibi aktığı ise birçok insan tarafından dile getirilip söylenen bir benzetmedir. İzafi olsa da zaman, bir şekilde akıp gitmeye ve yarımı bir an önce bugün yapmaya devam etmektedir. Yani gelecek aslında bize oldukça yakındır. Karakoç’un burada üzerinde durduğu konu ise şudur. Bir kişinin mazisinin her daim geleceğini de etkileyeceği tartışılmaz bir gerçektir. İnsan geleceğini kötü şekillendirmemek ve geçmişine leke sürdürmemek adına “zamanının kıymetini bilme” değerine her vakitte sahip çıkmaya gayret etmelidir.

b. İlk kıtada Yazgan, çiçek-bal ve meyve-dal metaforlarını kullanmıştır. Kullanılan sembollerde göze çarpan ilk husus nesnelere arasındaki ilişkidir. Zira balın özü çiçektir, meyve oluşumu ise daldaki gerçekleşir. Çiçek olmazsa bal, dal olmazsa meyve olmaz. Şairin buradaki ilişkileri belirtirken kullandığı teknik ise oldukça ilginç. İlk iki mısradaki kaynaktan ürüne -önce çiçek sonra bal- üçüncü ve dördüncü mısradaki ise üründen kaynağa -önce meyve sonra dal- giden hassasiyet zinciri oluşturmuş. Bu kıtada bize göre şairin asıl üzerinde durduğu konu yaradan-kul ilişkisidir. Şiirin son kıtasında açıkça beyan edeceği bu konuyla ilgili Yazgan, insanı kırmayıp incitmemenin Allah sevgisinden kaynaklandığına, çiçek-bal ve meyve-dal sembolleriyle dikkat çekmektedir. Burada ise öncelikle bal hatırına çiçeğe, yani Allah’ın hatırına tüm insanlığa ve doğaya karşı “saygı” değerinin ön plana çıkartıldığını görmekteyiz. Ayrıca, ön planda gösterilen çiçek, bal, meyve ve dal gibi doğaya ait unsurlarla “çevreyi koruma” değerine de şairin değindiğini söyleyebiliriz. Meyvenin küçük sıfatıyla nitelendirilip dala hürmetin vurgulanmasında, meyveye küçük denmesinin sebebi bizce “tokgözlü olmak” değerinin şair tarafından aktarılmak istenmesidir. Keza, insanı açgözlülüğe ve bu açgözlülüğün neticesinde felakete iten birçok dünya nimeti esasında çok da kıymet taşımayan nesnelere. Genel olarak ilk dördünlükte bütün dünyevi hususlara duyulan saygı ve sevginin Allah’tan kaynaklandığı anlatılmaya çalışılmaktadır. Gözle görülene değil de gözün o an için görmediği ancak baktığımız nesnede silüetini gördüğümüz esas kaynağa, çiçek ve balda olduğu gibi bala bakınca çiçeği görmeyiz ancak hammaddesinin çiçek olduğunu biliriz, doğru algının yönlendirilmeye çalışılması bize göre şairin “vefalı olma” ve “hikmet sahibi olma” değerlerini de işleme gayesinde olmasındandır.

“KONUŞMAK BİZE MAHSUS / OLSA DA BİR GÜZEL SÜS” DİZELERİNDE ŞAİR İNSANIN ÜSTÜN OLDUĞU GERÇEĞİNİ İFADE ETMEK İSTİYOR. BURADA ÜSTÜNLÜK BİR KIBIR MALZEMESİ OLARAK KULLANILMAMIŞTIR. ŞAİR, AKSİNE EŞREF-İ MAHLUKAT OLMANIN İNSANIN KENDİ ÇABASI SONUCU GERÇEKLEŞEN BİR DURUM

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)

2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)

3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

olmadığını dolayısıyla başının, bu gerçeğin farkında olarak önde olması gerektiğini belirtiyor. İnsan, bu nitelikleri kendi çaba veya gayretiyle değil de doğuştan kazandı ise, bu üstünlükleri kendine bahşedene karşı her daim müteşekkir olmalıdır. Buradan hareketle ikinci kıtanın ilk iki mısrasında öne çıkarılan değerın “şükretmek” olduğunu söyleyebiliriz.

Peki bize bahşedilen bu üstün niteliği, nasılsa bana ait mantığıyla ölçüsüz bir şekilde mi kullanmalıyız? Şair bu kıtanın son iki mısrasında ise aslında bu soruya cevap veriyor: Hayır! “Ya hayır de, yahut sus” mısrası bu soruya verilebilecek en mükemmel cevaptır. Şöyle ki Yazgan, insanın konuşacaksa faydalı konuşması gerektiğini söylüyor. Ayrıca şairin “hayır”dan kastının “doğru sözlü olma” değeri olduğunu da düşünebiliriz. Keza konuşması fayda getirmeyecekse veya yanlış üzerine inşa edilecekse susmasının daha itibarlı olacağını söylüyor. “Söz gümüşse sükut altındır.”¹ atasözü de şairin haklılığını kanıtlıyor. İnsanın, toplum içinde kendini küçük düşürüp değerine zarar verecek konuşmalardan kaçınması “özsayı” değerine; bunu yaparken kendi kendini kontrol edebilmesi ise “özdenetim” değerine vakıf olduğunu gösterir. Fazla sözden kaçınmak aynı zamanda kelime israfı yapmamayı yani “tasarruflu olma” değerini de gündeme getirebilir. Unutulmamalıdır ki müsriflik sadece paha biçilen mallar ile değil gereksizce sarf edilen kelimeler ve vakitle de olur. Gereksiz konuşmalarla boşa geçirilen vakit ise “zamanın kıymetini bilmek” değeri ile çelişir. Derin manayı yakalamaya çalışırsak şair, bize göre burada zamanın ehemmiyetine de değinmek istemiştir.

Yazgan’ın burada incitilmemesini öğütlediği dili ise iki manada düşünebiliriz. Birincisi, iletişim, sözcükler aracılığıyla kurulduğunda herhangi bir lisanın zikredilmesi için kullanılma zorunluluğu duyulan ve temel azalardan olan dildir. Dili sıradan bir organ olmaktan uzaklaştırıp onu kişileştiren Yazgan, boş yere kullanıldığında bu dilin de pek tabii incineceğini ifade ediyor. İkinci manada ise dil burada “gönül”¹ anlamında kullanılmıştır. Bir kalbi kıracak olan araçlardan biri de düşünülmeden kabaca sarf edilmiş sözlerdir. Söylenecek kötü bir ibareden etkilenip kırılacak olan kalptir. Kalp kırma hususunda ise örfümüzün ve dinimizin gösterdiği titiz tutum ortadır. Dolayısıyla bu kısımda öne çıkarılan bir diğer değer de “iyi kalpli olmak” olduğunu söylemek mümkündür.

“Sevmekten geri kalma” diyerek Yazgan, açıkça “sevgi” değerini dile getiriyor. İnsanın temel fizyolojik gereksinimlerinin yanında varlığını sürdürmesini sağlayan duyuşsal gereksinimlerinin başında hiç şüphesiz “sevgi” gelir. Bir kişi mutlak suretle türü veya oluşum şekli farklı dahi olsa sevgiye, sevmeye ve sevmeye ihtiyaç duyar. Sevgiyi destekleyen en büyük olgular ise “şefkat” ve “merhamet” değerleridir. Sonraki mısralarda şair, “Yapan ol yıkan olma / Sevne diken olma” diyerek bu değerlere değiniyor. Yapan olmaktan kasıt “insanlara faydalı olmak” ve “iyilik yapmak”tır. İyilik ise şefkat ve merhamet olmadan meydana gelmez. Yapan olmak için aynı zamanda insanların işini yokuşa sürmemek, gerekirse özden feragat ederek kişilere yardımcı olmak gerekir. Bunu sağlayan ise kişinin “kolaylaştırıcı olmak” değerine vakıf olmasıdır.

Diken olmamayı tembihleyen şair burada kişinin zulümden ve zalimlikten uzak olmasını öğütüyor. Zulumet, şefkat ve merhamet sayesinde def edilebilir. Her güzelliğin tabiki bir zorluğu da olacaktır. Gülün üzerinde dikenin bulunması buna en güzel örneklerden biridir. İnsana düşen görev de bu güzelliklere gölge düşürecek olan meşakkatlerin üzerinde

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)

2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)

3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

durup bunları çoğaltmak değil tam tersi en aza indirip yaşanacak olan güzelliği en üst raddeye çıkarmaktır. Şair, icap ederse bu noktada kişinin dikeni kendi eliyle tutup gülü karşısındakine yani sevene hediye etmesini, diğer bir deyişle “özgeci olması” gerektiğini ifade ediyor.

“Başın olsada yüksek / Gözün enginde gerek” Yazgan, bu mısralarda insanın ne kadar kendini üstün görse de sonuç itibarıyla aciz bir varlık olduğunu ya da mutlaka ondan daha yüksekte bulunan Allah olduğunu hatırlatıyor. İkinci mısradaki kullanılan “engin” sözcüğü burada bize yol gösteriyor. Zira engin, TDK Sözlük’te “Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, çok geniş, vâsi.” şeklinde tanımlanır. Yine TDK’da belirtildiği üzere halk ağzında ise engin, “Yüksekte olmayan, alçak (yer), ingin, münhat.” manasına gelmektedir. İlk anlamından hareket edecek olursak; insan her ne kadar yüksekte olduğunu düşünse de gözünün mutlaka daha kendinden daha üst bir varlığı arayacağı sonucunu çıkarıyoruz. Burada kast edilen ise bize göre Allah’tır ve insanın yaradan karşısındaki acizliği ise ortadır. Dolayısıyla kendini üstün görmesinin bir anlamı da yoktur. Halk ağzındaki anlamından yola çıkarsak bu mısrayı şu şekilde de yorumlayabiliriz: İnsanın netice itibarıyla ulaşabileceği ve yükselebileceği konumların bir sınırı vardır. İnsan en üst sınırlara ulaşsa dahi bu mevki yüce yaradan nezdinde oldukça düşük bir mevkidir. Yani insanoğlu kendini ne kadar yüceltirse yüceltsin, bu yücelik aslında sade bir konumdur. Burada devreye giren ve şairin üzerinde durduğu değer ise “alçakgönüllülük”tür. Şaire göre kişi, her daim mütevazı olmalı ve kendini asla üstün görmemelidir.

Şairin incinmemesini istediği “yol”dan kastı ise bize göre hayattır. Karakoç da şiirinde aynı metaforu kullanmıştır. Yazgan’a göre bütün bir hayatı ekabirlikle şekillendirip zai etmemek gerekir. Kişi kibir girdabına sürüklendiği takdirde, amelleri ne kadar salih olursa olsun bu yolu taçlandıramayacak belki de menzili uçurum olacaktır. Zira, İblis’in kibri sonrası başına gelenler Kur’an-ı Kerim’de anlatılmaktadır.¹ Bu yolu, yani hayatı uçuruma sürüklemeyecek olan ve şairin derin manada anlatmaya çalıştığı değer ise bizce “güzel ahlaklı olma”dır. Keza insan, önceki satırlarda bahsettiğimiz aciziyetinin farkına varıp ahlaki özelliklerini müspet yönde yapılandırırca yolunu yani hayatını değerli kılacaktır. Bu dörtlüğü biraz daha irdelediğimizde insanın benlik algısından da kurtulması gerektiği sonucuna ulaşıyoruz. Çünkü kibirden uzaklaşmanın yegane yolu benlikçi düşüncelerden zihni arındırmaktır. Benlik algısından uzaklaşmak ise insana “diğerkamcı olma” ve “hoşgörü” değerlerini kazandıracaktır.

Yazgan, insanı sahip olduğu ve kaybettiği nimetler konusunda dikkatli olması açısından şu mısralarla uyarıyor: “Mevla verince azma /Geri alınca kızma”. Şair burada kişiye zenginliği verenin veya kişiden zenginliği alıp ona fakirliği verenin Allah olduğuna dikkat çekiyor.² Bu inanç tabiki bir dinin sonucudur, burada “dine inanmak” değeri ön plana çıkıyor. Yüce mevla, bir insanı zenginlikle veya fakirlikle sınavabilir. İnsanın vazifesi ise kulluk bilincinde bu imtihanı teslimiyet ve tevekkülle başarılı bir şekilde vermektir. Allah, kuluna sayısız nimet ve dünya zenginliği verebilir. Kişiye düşen görev ise bu zenginliğin yaradandan olduğunu bilip yaradanına ve diğer insanlara karşı asla şımarıklığa kapılmamaktır. Şairin burada üstünde durduğu değer “tevazu sahibi olmak”tır. Tevazu sahibi bir insan hiçbir zaman bir önceki kıtada değindiğimiz gibi yolunu, yani hayatını ekabirliğin boyunduruğuna hapsetmeyecek ve menzilin kutlu kılacaktır. Nasıl ki zenginliği bahşeden Allah’ı onu alıp fakirliği veren de şüphesiz odur. Şaire göre insan, bu bilinçle hareket ederek sahip oldukları

1. Nihayet her ikisi de (Allah’ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)

2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)

3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

elinden alınca katiyyen yaradana sırt çevirmemelidir. Şartsız teslimiyetin gerekliliği budur, böyle bir konuma düşünce insanın sığınacağı ve kendine binevi terapi uygulayacağı değer “sabır”dır. Her iki durumda da insan Allah’a karşı borcunun farkında olup şükretmekten hiçbir zaman vazgeçmemelidir.

Bu kıtanın sonraki mısralarının üzerine yoğunlaşınca gördük ki Yazgan oldukça manidar imge ve metaforlardan yararlanmış. İnsan hayatında ateşin ne derece önemli olduğu malumdur. İnsanlar ateşi oldukça farklı şekillerde yararları için kullanmaktadır. Bu kullanımların en iptidai şekillerinden biri de “ocak”tır. Ocak, çorbanın kaynamasını da sağlar hanenin ısınmasını da. Şair, harlı bir ateşle yanmasa da tüten bir ocak ihtiyaç görüyorsa onunla fazla uğraşmamak gerektiğini söylüyor. Daha fazla ateş için kısmen yanan bir ocak körüklendiğinde bu işlem ters de tepebilir. Öyleki hırsla hareket edilip körüğün şiddeti doğru ayarlanamadığı takdirde var olan kısık ateş de sönecektir. Bu ateş ise eldeki nimet olan küllerin de sonunu getirecektir. Biz burada ateşi, ocağı ve külü sahip olduğumuz veya olma arzusuna kapıldığımız nimetler çerçevesinde değerlendirdik. Bir insanın elindekiyle yetinmeyip hep daha fazlasının hırsına amansız bir şekilde kapıldığı anda elindekini de kaybetmesi içten bile değildir. İnsanın sahip olduklarından ötürü Allah’a müteşekkir olması ve biraz daha isteğine kapılmaması, elindekileri muhafaza etmesini sağlayacaktır. Şairin bu metaforları kullanarak dikkat çekmek istediği değer “kanaatkar olmak”tır.

Şiirin son kıtasında ise Yazgan, “Dokunur gayretine / Karışma hikmetine” mısralarıyla kul-yaradan ilişkisini bize göre zahiri dünyadan alarak bambaşka bir aleme taşımaktadır. Şiire bizce aynı ilişkiye değinerek başlayan şair, şiirini yine bu konuyla bitiriyor. Aslında varlığın ve dünyanın özünü yaratan ve yaratılmış olanların ilişkisi oluşturuyor. Yüce yaradanın hikmeti ise insanın akli ile kavrayıp açıklayabileceği bir ölçüde teşekkül etmemektedir. Keza bütün kainattaki muhteşem düzen ve harikulade ayar, insanı hayretler içerisinde bırakmaktadır. Şairin burada karışmamaktan kastı ise bize göre fikri münasebettir. Yani şair Rabb’in hikmetinin sadece kuru akılla ifade edilmeye çalışılmasına karşı çıkıyor. Bu zihniyetle başvurulacak bir yöntem insanı keşmekeşlerin içine sürüklemekle birlikte, Allah’ın yaratmış olduklarıdaki muhteşem kusursuzluğa da saygısızlık olacaktır. Peki, yaradılışın gizemini irdeleyip sorgulamayacak mıyız? Tabiki sorgulayacağız. Yazgan, bize göre asla böyle bir tavırdan yana değildir. Lakin, şairin de ifade etmeye çalıştığı gibi bu gizemin hikmetine nail olmak aklın yanında yoğun bir kalbi de gerektirir. Yani maddiyatla sarıp sarmalanmış salt bir pozitivist anlayış kafi değildir. Ancak gönül ve ruh yoğunluğu, metafiziğe erişmek için insana yol gösterebilir. Bu yol gösteriminde öne çıkan değer ise bizce “maneviyatı korumak”tır.

“Sahibi hürmetine / Kulu incitme gönül”, şairin bu mısralarda takındığı perspektif, geçmişte ve günümüz dünyasında en büyük vahşetlere sebep oluşturan “insana değer vermeyip ona zarar verme” anlayışına karşı kıymetli bir başkaldırıdır. Kainatın yaratıldığı andan bugüne dünya üzerindeki canlıların en vahşisi şüphesiz insanoğlu olmuştur. Tarih boyunca bu tezimizi ispatlayan sayısız vaka rücu etmiştir. İnsanoğlu, dünyevi hangi cezaya çarptırılırsa çarptırılınsın, en ağır idamlar dahil, vahşi suçları işlemeyi bırakmayıp kendinden başka insanlara veya canlılara akıl almaz işkenceler etmeye devam etmiştir. Bu noktada görülüyor ki insanoğlunu dizginlemeye maddi hükümler yetmemiş. Bizce insan, gözüyle görmediği daha üst makamlar tarafından denetlendiğinin farkına vardığında ancak

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)
2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)
3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

durdurulabilir. Bu denetleme sadece ceza veya öfke yoluyla olmayabilir. Keza Yazgan da şiirin son iki mısrasında sevgi ekseninde bu durumu ele almış. Kişiden bir başkasını incitmemesini isterken; sevgilerin en yücesine, en asli olanına, en nihai olanına ve en gerçek olanına yani Allah sevgisine başvurmuştur. İnsandan yaratıcısına duyduğu sevgi ve saygının adına, yaratılmış olanlara karşı şefkatli olmasını istemektedir. Yazgan'ın, yaratıcısına karşı göstermek zorunda olduğu hürmetin hatırına tüm insanlığa yaptığı bu çağrı ise bize son olarak "hatırşinaslık" değerini çağrıştırmaktadır.

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)
2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)
3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

Sonuç ve Öneriler

Karakoç'un "İncitme" ve Yazgan'ın "Gülü İncitme Gönül" şiirlerinin de yazılmış bütün eserler gibi bir öğretisi vardır ve şiirlerin hedeflenen bir amaç veya amaçlar için oluşturulduğu aşıkardır. Şiirler yoğun imgelere yüklenmiş birçok iletiyi bünyesinde barındırmaktadır. Bu iletiler ise bize göre pek çok değeri sanatsal ve edebi bir tazda aktarmak için sanatçılar tarafından müthiş bir sanatsal zekayla vazifelenirilmişlerdir. "İncitme" ve "Gülü İncitme Gönül" şiirleri değerler eğitiminde, "Edebi Metinlerden Yararlanma Tekniği" kullanılırken basılı kaynaklar arasında kullanılabilecek olan son derece nitelikli bir materyaldir.

Karakoç'un "İncitme" şiirinde açıkça ifade edilen veya sözcüklerin ardına ustaca gizlenmiş ve kavranabilmesi için biraz çaba gerektiren şu değerlere ulaştık: "Çevreyi koruma, emanete sahip çıkma, iyilik yapma, maneviyatı koruma, insanları olduğu gibi kabul etme, merhametli olma, sabırlı olma, mücadele etme, sözünde durma, mütevazı olma, samimiyet, doğru sözlü olma, dürüstlük, zor durumda olanlara yardım etme, paylaşmak, özgeci olmak, doğruluk, cesaret, saygı, şehitlik, bayrak sevgisi, bayrağa saygı duyma, adil olma, hoşgörülü olma, sadakat, insanlara faydalı olma, onurlu olma, hatırşinas olma, teşekkür etme, şükretme, başkalarının haklarına saygılı olma, hakkaniyetli olma, sorumluluk sahibi olma, zamanının kıymetini bilme."

Yazgan'ın "Gülü İncitme Gönül" adlı eserini derin yapıda irdelediğimizde ise şu değerlere ulaştık: "Saygı, çevreyi koruma, tokgözlü olmak, vefalı olma, hikmet sahibi olma, şükretmek, doğru sözlü olma, özsaygı, özdenetim, tasarruflu olma, zamanın kıymetini bilme, iyi kalpli olmak, sevgi, şefkat, merhametli olma, insanlara faydalı olmak, iyilik yapmak, kolaylaştırıcı olmak, özgeci olmak, alçakgönüllülük, güzel ahlaklı olma, diğerkamlık, hoşgörülü olma, dine inanmak, tevazu sahibi olmak, sabırlı olma, kanaatkar olmak, maneviyatı korumak, hatırşinas olma."

Her iki şiirde de "Çevreyi koruma, iyilik yapma, maneviyatı koruma, merhamet, sabır, mütevazı olma, doğru sözlü olma, özgeci olmak, saygı, hoşgörü, insanlara faydalı olma, hatırşinas olma, şükretme, zamanın kıymetini bilme ve vefalı olma" değerleri ortak kullanılmıştır.

Bu değerlere baktığımızda iki şiirinde hemen hemen aynı eksen etrafında oluşturulduğunu görmekteyiz. Her iki eserde de benzer değerlerin sıklıkta olması şairlerin vermek istedikleri iletinin ve okuyucuya aktarmak istedikleri değerlerin birbirine yakın olduğu sonucuna, bizi ulaştırıyor. Şiirlerin hedeflediği alan bize göre maddi dünyadan daha çok manevi hayattır. Öğüt vermen şeklinde yapılandırılmış bir üslup kullanan sanatçılar, yaptıkları telkinlerde ortak mesajları iletmeye çalışmışlardır. İnsanın gönül dünyasına erişip orayı zenginleştirmeye ve değerli kılmaya çalışan sanatçılar, hayatın anlamını oluşturan öz değerleri akıcı ve yalın ancak yoğun anlatımlarıyla kavratmak istemişlerdir.

Oluşturduğumuz değer sınıflamasından hareketle bu iki eseri değerlendirdiğimizde gördük ki her iki şair de bize göre daha ziyade nihai değerleri hedeflemektedir. Şiirlerde en az yer verilen değerler ise alt değerler olmuştur. Vasat değerler ve üst değerler birbirlerine yakın

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)
2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)
3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

miktarda şiirde yer bulmuşlardır. Bu dağılım bize gösteriyor ki şiirler daha ziyade bireyin kişisel ve ruhsal gelişimi tamamlanmasına yönelik yazılmıştır.

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)
2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)
3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

Tablo 1
Eserlerdeki değerlerin değer sınıflamasında gösterimi

Alt Değerler	Vasat Değerler	Üst değerler	Nihai Değerler
Çevreyi koruma	Sözünde durma	Vefalı olma	İyilik Yapma
Cesaret	Doğru sözlü olma	Samimiyet	Maneviyatı koruma
Saygı	Bayrağı sevmek	Dürüstlük	İnsanları olduğu gibi
Mücadele etme	Sadakat	Zor durumda	kabul etme
	İnsanlara faydalı olma	olanlara yardım etme	Merhametli olma
	Teşekkür etmek	Paylaşmak	Onurlu olma
	Başkalarının hakkına saygılı olmak	Doğruluk	Sabırlı olma
	Sorumluluk	Bayrağa saygı duyma	Mütevazi olma
	Emanete Sahip Çıkma	Adil olmak	Hoşgörü
	Tasarruflu olma	Zamanının kıymetini bilme	Hatırşinas olmak
	Kolaylaştırıcı olmak	Tokgözlü olmak	Şükretmek
		Özdenetim	Hakkaniyet
		Dine inanmak	Şehitlik
			Hikmet sahibi olma
			Özsaygı
			İyi kalpli olmak
			Şefkat
			Alçakgönüllülük
			Güzel ahlak
			Diğerkamlık
			Kanaatkar olmak

Günümüzde milletin, ortak bir ülküye tutunma ve birlik olabilme mücadelesindeki en büyük destekçilerinden biri değerleri olacaktır.

Değer eğitimin örtük programdan çıkarılarak alenen üzerinde durulup işlenmesi gereken bir ders niteliği kazanması zorunluluğu, oldukça hızlı gelişen ve değişen çağımızın şartlarının gerektirdiği bir zorunluluktur. Bu zorunluluğun farkına varılmalı ve bilişsel alan kadar duyuşsal eğitim de ön plana çıkarılarak sistemli bir şekilde ele alınmalıdır.

Yaptığımız çalışma, günümüz eğitim meselelerinde en önemli yeri teşkil eden “değerler eğitimi” konusunda edebi metinlerin kullanılmasına ve eserlerin getireceği faydalara

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)
2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)
3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

bir örnek oluşturabilir. Özellikle, Türkçe ve Edebiyat derslerinde her iki şiir de öğretmenler tarafından basılı materyaller olarak kullanılabilir. Bu eserler öğrencilere sunulmaları durumunda, hem öğrencilerin ilgisini derse çekecek hem de muhtevalarının zengiliği bizce öğrencileri irdeleyip düşünmeye sevk edecektir. Ayrıca eserlerde mevcut bulunan değerlerin yoğunluğu, bu şiirlerin değer aktarımındaki önemini de ortaya çıkarmaktadır. Dersler haricinde çeşitli kulüp organizasyonlarında ve kurumlardaki değerler eğitimi komisyonlarının yürüteceği faaliyetlerde de çalışmamızdan istifade edinilebilir. Bu ve benzeri şekilde içeriği karakter eğitimine yönelik olan edebi eserlerin ders kitaplarında yer alma sıklığı arttırılmalıdır. Bu tarz çalışmalar sayesinde öğrencilerin milli ve manevi değerlerimizi kazanmaları yolunda müspet adımlar atılmış olacaktır.

Özellikle yakın tarihli edebiyatımızda mihenk taşı olmuş Yavuz Bülent BAKİLER, İsmet ÖZEL, Erdem BAYAZIT, Cahit ZARİFOĞLU, Nurullah GENÇ, Sezai KARAKOÇ gibi ileti kaygısı taşıyan sanatçı ve mütefekkirlerin eserleri değer aktarımı açısından incelenebilir. Yalın ama yoğun bir dille oluşturulmuş bu eserler üzerine yapılacak olan çalışmalar, insanımızın bilhassa gençlerimizin ilgisini çekecektir. Akademik manada yapılacak olan çalışmalar değer eğitiminde yol gösterici olacak ve bu eğitimin sistemli bir şekilde tam anlamıyla gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır.

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)
2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)
3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)

KAYNAKÇA

- AKYOL, Hayati ve KIRKKILIÇ, Ahmet. (2014). İlköğretimde Türkçe Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- ARMAĞAN, Servet. (2014). En Son Değişikliklerle 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- AYDIN, Mehmet Zeki ve AKYOL GÜRLER, Şebnem. (2014). Okulda Değerler Eğitimi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- GÜVEN, Ahmet Zeki. (2014). Değerler Eğitimi ve Türkçe Derslerinde Değerlerin Kullanımı. Konya: Palet Yayınları.
- Güven, Ahmet Zeki. (2014). Gülistan ve bostan adlı eserlerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Turkish Studies*, 9(6), 505-517.
- KARAKOÇ, Abdurrahim. (2000). Yasaklı Rüya. Ankara: Alperen Yayınları.
- KAYMAKCAN, Recep ve MEYDAN, Hasan. (2014). Ahlak Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- KUR'AN-I KERİM VE KARŞILIKLI MUHTASAR MEÂLİ. (2016). Isparta: Hayrât Neşriyat.
- ÖZBAY, M. ve KARAKUŞ, E. (2011). Dede korkut hikâyeleri'nin türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31.
- TÜRKÇE SÖZLÜK. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TURAN, R., BELENLİ, T. ve KİRİŞ, A. (2010). Mesnevi ve Mesnevi'nin Sosyal Bilgiler Programında Yer Verilen Değerler Çerçevesinde İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 169-203.
- ULUSOY, Kadir ve DİLMAÇ, Bülent. (2016). Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- YAMAN, Ertuğrul. (2014). Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YAZGAN, Bestami. (2017). Gülü İncitme Gönül. İstanbul: Nar Yayınları.
- ZAVALSIZ, Y. Sinan. (2014). Değerler Eğitimi. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- <http://www.tdk.gov.tr>

1. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" (K.37/103)
2. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. (K.41/22)
3. Biz insanları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık. (K.17/70)